

Swaben.

doosprong in dit land heeft / by een fonteyn op den berg Abnaw. Beatus Rhenanus hout het daer booz / dat de name Donaw soo veel sy te segghen / als die Abnaw. Andere segghen dat het te samen gheset sy van Thon en Aw, welck water heere / ende soude dit woort Donaw soo veel beduyden als dat water de Thon in booztijde was de Donaw de uiterste pale van Duptlandt. Dese riviere de Donaw loopt / van daer hy ontspringht / oostwaert aen / ende passeert de steden Neyding, Mering, Dutling, Mylen, Beyern, Friding, Sigmeringen, Riedling, Marchtal, Munderkingen, Dirsching, onderwegen hier en daer veel cleene beekkens ende rivierkens innemende / comt by Ulm; alwaer hy dicht by de selve stad ontfanght de Iller stroom / passerende boozts verby Elchingen, Leibha, Guldelfingen, Laugingen, trecke noch met hem de Guntz, Mindel, Brentz, ende Smutter, comende soo tot Donawert, neemt een weynigh boozt daer aen de Leck in / ende alsoo dooz alle dese wateren groot gheworden sijnde / vlier boozt met een gedruys oostwaert aen dooz Beyerren / Oostenrijck / Hungarien / Bulgarien / Walachien en Moldavien inde Pontus Euxinus.

Die tweede naeft desen is de Iller stroom / die sijn beginsel neemt inde Alpes, ende afcomende dooz het Iller dal / passeert boozt by Kempten, Buxheim, Kelmurtz, ende valt een weynigh boven Ulm inde Donaw.

Die Lech mede een schoone riviere / heft sijn oosprong in de Alpes, by een doop Elpele, ende nederkomende uyt het Lech dal / passeert Reute, Fussen, Sconga, Ausburg, ende stoot een weynigh beneden Donawert inde Donaw.

De minder rivieren sijn die Bregentz, Ober ende Onder Arg, Schus, Ablach, Riz, Rort, Efehbach, Guntz, Mindel, Smutter, Wertach, Sinckel, ende aen dees syde van de Donaw / Luchart, Blaur, Lon, Brentz, Egweid, Kochern, ende ontallijcke vele beekkens ende mindere waterkens. Oock neemt noch sijn beginsel in dit Swabenlandt de Necker, die een mijle boven Rotweil ontspringht / ende dooz Wirtenbererlandt en de neder Pfaltz / beneden Hephelbergh in den Rhijn valt. Dit lant heft ooc sijn bergen / maer insonderheyt tegen 't Zuyden daer haer die hooge Alpes op doen / die welcke somer en winter tijden boven op met snee bedeckt sijn / alsoo datse de snee bergghen oock ghenoecht werden: wijsers sijnde die Rucksteig, Thenheim im Loch, der Grenten, die Gach, der Pylter, &c. Oock aen dese syde van de Donaw in 't stift Elwang is het mede bergachtich / als oock in het Swartzwalt.

Dit landt is boven maten vol steden / doopen / blecken / ende sloten / waer van de principaelste stadt is Ausburg, welke te niet Augusta Vindelicorum, en Augusta Ratorum ghenoecht woort / aengesien Rhaetia in sich begrijet Rhaetiam singularem, en Vindeliciam, welke die Leck van een ander scheidet. Tacitus noemt Ausburgh die booztreffelijke Colonie ende Getilliche Provintie. Want het oock der waerheyt ghelijck schijnt / dat de Vindelici oock aen ghene syde des riviers weynigh lands hebben ingehadt / so is het geen wonder oft schoon die stad den Rhatis heeft toeghehoort / dat sy dan noch oock Vindelicorum Augusta sy ghenaecht gheworden / dewijle die andere / die aen geen syde des waters ghewoont hebben / niet dies te weynigher den naem Vindelicorum hebben behouden. Want Vindus giet sich selven in Rhaetia in die Lech, ende dewijl beyde rivieren by de stad Ausburg sich vereenighen / soo wert die stad Augusta Vindelicorum ghenoecht. Dese stad is seer oudt / ende al eer dat Roomsche Rijck heeft aen ghevanghen / al by den tijden der Rhaetorum ende Germanorum beroemt gheweest. Den naem Augusta heeft sy becomen van den keiser Augusto, die een Colonie daer haeren ghesicht heeft: gelijck dan oock vele andere steden

also haeren naem van den selven keiser bekomen hebben als Augusta Aclie aen den Donaw / Augusta Aufsciorum in Brancric / Augusta Bracarum in Spaengien / Augusta Emerita in Portugal / Augusta Euphratesia in Comagona, Augusta Rauracorum aen den Rhijn / etc. Ende het laet hem aensien / dat men volck in dese stad heeft gheschickt te wonen ten tijden der beyder Nero-num, des Tiberii en Drusi, welke Rhaetiam en Vindeliciam onder dat Roomsche Rijck hebben gebracht. Van het woort Augusta is ghecomen den name Aufpurgh, dooz bydoeninghe des woorts *avpuro* ofte Burgum: als of men seide Ausburgum, des Augusti burch ofte Stad. Sy wert nu onder Swabenlant gerekent / sedert die tijt dat de manhaftige Swaben haer over de Donaw begheben / en die daer om gheleghene plaecten hebben ingenomen. Na dien schrickelijcken dooztocht van Attila, heeft die stad weder aengebanghen hem te verhalen / en onder die regeringhe Theodorici der Ostrogothen Coninck fraepkens weder booztgheromen. Hier naer hebben haer die Swaben over den Donaw / in des Roomschen Rijck grensen begeben / de Romeinen uyt desen lande gjaeght / haer des gantschen landts Rhaetia bemachticht / ende eyntelijck met die Allemannen teghen die Francken haer verbonden / van de welke sy by Tolbiaco sijn gheslaghen ende overwonnen gheworden / nae welcken tijde die Ausburgers den Oostenrijckelichen Coningen tot op Carolum Martellum ghehoorsaem gheweest sijn. In 't jaer 1051, heft Henricus Niger in februario in dese stad een Rijckdach ghewonden. Diergelijcke heeft oock ghedaen Rudolphus Hertoch in Swaben / die dooz aenhuichinghe van Paus Hildebrant teghen Henricum den IV. tot Roomse keiser is beroepen gheworden / welcken Rijckdach tot Aulpurgh in het jaer 1077. een Paullijcke ghesante heeft by ghesaen. Onder keiser Sigismundo heeft sy groote byghedenende privilegien vercreghen. In 't jaer 1496, heeft Maximilianus van Oostenrijck neffens sijn zone Philippo Aerdz-hertoghen sijne seest-daghen in dese stad geclebet / ghelijck dan oock de selve Maximilianus vele Rijckdachghen in de selve stad heeft ghewonden. In 't jaer 1518, is Lutherus van keiser Carolo de V. op den Rijckdach in dese stad gheciteert gheworden / alwaer hy oock sijnse gheloofs reekenschap heeft ghegheben. Soo hebben oock de Rijck-standt op den Rijckdach in 't jaer 1530 hare geloofs bekentens den keiser overghelcvert / welke men nae dese stad die Ausburgliche confessie heeft ghenoecht. Vistien jaren daer naer is in dese stad dat Interim van Julio Pflug, Michael Heldo ende Joanne Illebio, ghesinedet gheworden / welck als het twee jaer geduert hadde / heft de keiser eyntelijck wederom op een Concilie gedrongen / ende alsoo dat Consilium Tridentinum vercregen. Onder Ferdinandi regeeringe is de Ausburgsche vrede bevesticht gheworden.

Ende op dat wy ooc die oude kerckelijcke historien niet vergeten / soo seyt men / dat eenen met name Lucius ontrent het jaer Christi 190, dat Evangelium tot Ausburg heft ghepredicht / ende een bek-hoof-man tot het Christelijck gheloove hebbe bekeert / welck wy in sijn wesen laten verbliven / aenghesien het uyt geenen geloof weerdighen historie schryver can betwefen werden. Waer dit is de waerheyt ghelijcker / dat onder den keiser Diocletiano, Narcissus Gerundenis aldaer heeft gheleert / en Dionysium Cretensem, welke neffens Afra, Digna, Eunomia, Euprepia ende andere heilige Martelaren van Cajo, des Diocletiani Oversten / om 't leven is gebracht gheworden / tot een eerlicen Bisschop hebbe ingheleert. In 't jaer 400 heeft Am-brosius Bisschop van Milanen / Albanum en Theomnektum naer Ausburg gheschickt / om die kercke aldaer van de Atriaensche ketterije te supberen. Anno

Beschrybinghe van

SWABENLANDT.

De historien ghetuygen dat dit Swabenlandt, welck nu maer een Hertochdom is / in booz-tijden een Coninckrijck is gheweest / hoe-wel daer geen Dozt in 't Roomsche Rijck is die den tijt eens Hertoghen van Swaben gebuycket / aengesien dat gantsche landt onder verscheyden Heeren is verdeelt. Een deel gehoozt het huys van Oostenrijck ettelijck toe. Het meekendeel heeft den Hertoch van Wirtenberg in sijn possessie: gelijck dan oock niet weynige Rijcksteden int landt heen en weder hggghen / die haere eyghene jurisdictie hebben: Die andere sijn den Hertogen in Beyerren onderwoopen.

Dese steden ende wijtberoenden volcks / woort over al inde oude historien gedacht. Sy hebben ghehlijckmen uyt Ptolemao, Strabone en andere cansien) aen die Elve, en aen de riviere Suevo, hare woontingen gehad. In dese tegenwoozdige tijt is dat landt veel nauwer ingetogen / en om dat het een deel van Opper Duptlandt is / is het met sijn grensen alsoo gelegen: Teghen het Noorden heeft het die Opper Pfalts / tegen 't Oosten stoot het aen het Hertochdom Beyerren: aen het Zuyden heeft het die Switsers / ende teghen 't Westen die Elsas. Het is een landtschap (gelijck Ioannes Aubanus in sijn boercken van de manieren ende seden der volckeren heel fraep beschrybet) ten deele esen / en ten deele berchachtich.

Het aerdrick is soo vruchtbaer datter geen plaets is die niet bewoont woort. Van boomen ende bosshen is het Landt vol / soo dat die inwoonders goede bequaemheyt hebben met jaghen en boghelen vanck haer te vermaecken. Allerley coozn-gewas en bee vintmen daer in groote menighe / ghelijck dan oock het gantsche landt sich enes ghelonden luchs verjolijcken / en daeromme met schoone steden / sloten / doopen en blecken verbult is. Wde Bergghen haclmen yser / silber ende andere metalen. Die inwoonders sijn koen en strijbaer / welke Plutarchus allen anderen volckeren heeft boozghetoghen / daer dooz haere macht soohooch is geklommen / dat sy dooz hare vromicheyt en wapenen dat Regiment over dat gantsche Roomsche Rijck vercreghen en lange tijt behouden hebben.

Das opper Swaben datmen Allemannia heet / ende soo sommighe segghen van de Zee Lemano sijn naem soude hebben / begrijet meekendeels alle het ghemighe / dat de Rhetier ende Vindelici in hare possessie hebben ghehad / ende woort teghen het Noorden met de Donaw, aen 't Oosten met de riviere Lech bestoten / aen 't Zuyden stoot het aende Snee bergen / ende tegen 't Westen aen de Boden Zee.

Das Landtschap Algow, grenset teghent Oosten aen Gelach, in 't Noorden aen die Donaw / naert Westen aen de Boden Zee / ende in 't Zuyden aen de Snee-bergen. Het is een rouw en roudt landt / maer heft schoone en stercke luyden / vrouwen en mannen die alle welspinnen comen / ende woort dat spinnen op de doopen den mannen booz geene schande gheacht.

Daer is oock overbloet van Bee / als hoepen ende peerden / en brenghet insonderheyt schoone jonge beulens boozt. Woben desen brenghet dat Landt schoone tarwe boozt / oock gerste / en is niet wele dennen Bosshen beset / alsoo oock met vele Beekken / Rivierkens / Meeren ende diergelijcke dooz-watert.

Aen dese zijde van den Donaw, sijn noch ettelijcke landtschappen / ghelijckmen in de caerte sien kan / als die Alb, een berchachtich / steenachtich en rouw landt /

Grensen.

Vruchtbaerhey.

Allemannia

Algow.

Alb.

welckers grondt en velden soo hart sijn / datmen sommijts 12 of 14 ossen neffens 2 peerden inden ploech spannen moet: hier groeyt veel coozn / haver en garbe / ende manqueert hem oock geen sijn aen allerley bee / als ossen / koepen / schapen en allerley wilt-bzaedt.

Aen dese contreye grenst ooc het landeken Albuch, ^{Albuch} 'twelck oock een berchachtich en rouw landt is / ende veel heyde en bosshen heeft / alsoo oock bee / schapen / boghelen / wilt-bzaet / maer weynich kozen ofte haver.

Die riviere Brants scheidet dat selve van Herdvelt, ^{Herdveld} 'twelck eben eens een landt ende van de selve natuer is / als 't boozsejde.

Das Donawer dal / streckt hem van die Donawer oosprong af tot beneden aen de Leck toe / en is trefselijck wel beboutwet met steden / doopen ende sloten / welke na malcanderen aen beyden zijden van de Donaw tot onder toe liggghen / en hebben alle overbloet van kozen / haver / visschen / boghelen / wilt-bzaet / oost / weyden / bee / acker-bou / boomen en velden / alleen den eenighen wijsgaert uytghenomen / die en hebben sijn geen / maer dat gebreck konnen sy vergoeden met hare eyghen waren / want sy in manghelinghe van dien / van andere plaecten die genoech bekomen.

Wozders sijn hier noch de Graeffschappen Zollem, Nollenburg ende Baar.

Aen dees zijde van de Donaw leyt noch het stift Elwang, ^{Het stift Elwang} het Graeffschap Helfenstein, ende meer andere / die wy om kortheyt halben boozby gaen.

Die Boden Zee / die de gunstige Vester inde kaerte ^{Boden Zee} teghen 't Westen siet woort op latijn Lacus Aconius, Lacus Brigantinus, ofte Bodamicus gheheeten / is een groote Zee / welke dat Swabenlandt van Switszerlandt scheidet / ende is lanck tusschen de 6. en 7. mijlen / en bzeet ongeveer twee mijlen. Tusschen Roschach en Buchorn, is sy 3. mijlen bzeedt / ende by Mersburgh, soo men segghet / by de 300 bademen diep. Hy woort verdeelt in opper ende neder / die opper oft boven begint van Lindaw af / ende streckt hem tot aen het stadt Podmen, van welcken hy oock den name van Podamicus soude becomen hebben / als ofmen woude segghen der Podmen Zee / welcken naem hier naer is gecozrompeert gheworden / soo dat van Podmen Zee / Boden Zee is ghemaect gheworden. Andere segghen dat hy van weghen sijn grondeloose diepte alsoo soude ghenoecht wesen. Die onder-Zee begint van Costnits af / ende is gants cleyn / woort oock van Cell, een stedeken daer aen gelegen / die Celler Zee gheheeten.

De Rhijn loopt midden dooz beyde Zeen / so bloepen noch veel andere wateren in die Boden Zee / als die Bregentz, welke uyt den Bregentzer wout ofte bossh bloeyt / oock die Arg, Liblach, Schus, Roschach, Stelnach, ende andere verscheyden cleene waterkens meer / van de welke en andere toelopende wateren meer / die Zee in somers tijden by twee bademen hooger werdt. Hy blijft eventuel daeromme altijt schoon / helder ende klaer / ende is oock weghen sijn diepte niet troebel. Het gantsche landt rontom de Boden zee is soo uytrematen vruchtbaer / dat het over al met schoone sloten / steden ende doopen beset is / ende liggghen 4. Rijcksteden aen de selve / als Constants, Uberlingen, Lindaw ende Buchorn. Item die stad en Graeffschap Bregentz, daer van de Zee oock Lacus Brigantinus is ghenaecht gheworden.

Oock sinder noch eenighe Meeren ofte Zeen / als de Feder Zee, Alb Zee, Weissen Zee ende andere.

Hier sijn uytnemende vele etide oock groote Rivieren / waer van die grootste ende schoonste van Europa die Donaw eene ende die booznaemste is / welke sijnen

Rivieren.